

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Bakalářská práce

2023

Eliška Hlušíková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

**Diskurzy otravy řeky Bečvy pohledem deliberativní
policy analysis**

Bakalářská práce

Autor práce: Eliška Hlušítková

Studijní program: Politologie a veřejná politika

Vedoucí práce: Mgr. Eva Hejzlarová, PhD

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. května 2023

Eliška Hlušítková

Bibliografický záznam

HLUŠTÍKOVÁ, Eliška. *Diskurzy otravy Bečvy pohledem deliberativní policy analysis*. Praha, 2023. 51 s. Bakalářská práce práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Eva Hejzlarová, PhD.

Rozsah práce: 60403

Abstrakt

Hlavním cílem bakalářské práce je porozumět místnímu diskurzu ohledně otravy řeky Bečvy. V rámci bakalářské práce jsou analyzovány výroky místních, rybářů a environmentálních aktivistů, kteří se zabývali vyšetřováním úniku toxických látek, ke kterému došlo v září 2020. Místní diskurz je zde porovnáván s oficiálním diskurzem. Práce vychází z deliberativní policy analysis a sleduje střet mezi místním a oficiálním pohledem na havárii jako veřejněpolitický problém. Pozornost je věnována také roli, kterou v místním diskurzu sehrává vazba k místu. Předmětem analýzy jsou přepisy videozáznamů z diskuzí uskutečněných spolkem Zdravá Bečva, který byl místními založen v reakci na havárii, a přepisy z tiskových konferencí pořádaných veřejnými orgány k tématu havárie. Z analýzy vyplynulo, že jako zásadní problém je v místním diskurzu rámováno selhání demokratických institucí. Právě demokracii a aktivní občanství místní akcentují jako klíčovou hodnotu. Jsou hybateli veřejné debaty o havárii a vnášejí do ní nové poznatky a návrhy praktických řešení. V oficiálním diskurzu je naproti tomu jako hlavní problém rámována politizace tématu havárie. Podle aktérů oficiálního diskurzu dochází ke zneužití havárie v předvolebním boji.

Abstract

The main aim of the bachelor thesis is to understand the local discourse on the Bečva River poisoning. The statements of locals, fishermen and environmental activists who were involved in the investigation of the toxic spill that occurred in September 2020 are analyzed. The local discourse is compared with the official discourse. The thesis is based on deliberative policy analysis and examines the clash between local and official views of the accident as a public policy issue. Attention is also paid to the role played by place attachment in the local discourse. The analysis is based on transcripts of video recordings of discussions held by the Healthy Bečva association, which was founded by locals in response to the incident, and transcripts of press conferences held by public authorities on the subject of the incident. The analysis revealed that the failure of democratic institutions is framed as a fundamental problem in the local discourse. Democracy and active citizenship are emphasised as a key value by the locals. They are the drivers of the public debate on the accident and bring new insights and suggestions for practical solutions to it. In official discourse, on the other hand, the politicisation of the incident is framed as the main problem.

According to the actors in the official discourse, the incident is being missused in the electoral struggle.

Klíčová slova

deliberativní policy analysis, Bečva, ekologická havárie, diskurz, vazba k místu

Keywords

deliberative policy analysis, Bečva River, ecological incident, discourse, place attachment

Title

Discourses on the Bečva River Poisoning from the Perspective of Deliberative Policy Analysis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé práce, Mgr. Evě M. Hejzlarové, Ph.D. za její cenné rady, přínosné připomínky a trpělivé vedení. Děkuji také členům Arniky za vstřícný přístup a hodnotné poznatky.

Obsah

Úvod	9
1 Výzkumné cíle a otázky	11
2 Teoretická východiska a současný stav poznání	12
2.1 Trojdimenzionální pojetí politiky	12
2.2 Deliberativní policy analysis	12
2.3 Vazba k místu (place attachment)	14
3 Data a metody	16
3.1 Výběr a sběr dat	16
3.1.1 Data pro analýzu oficiálního diskurzu	16
3.1.2 Data pro analýzu místního diskurzu	17
3.2 Analýza dat	20
4 Otrava řeky Bečvy	21
4.1 Role rybářů v řešení havárie	21
4.3 Některé kontroverze spojené s havárií na Bečvě	21
5 Analýza diskurzu otravy Bečvy	23
5.1 Specifika místního diskurzu	23
5.1.1 Jak je vymezen problém	24
5.1.2. Legitimizace postojů a jednání	28
5.1.3 Shrnutí místního diskurzu	30
5.2 Specifika oficiálního diskurzu	30
5.2.1. Jak je vymezen problém	31
5.2.2. Legitimizace postojů a jednání	33
5.2.3 Shrnutí oficiálního diskurzu	33
6 Diskuze	35
Závěr	36
Summary	37
Použitá literatura	39
Seznam použitých zkratk	43
Teze bakalářské práce	44

Úvod

Již před více než dvěma lety došlo k rozsáhlému úniku jedovatých látek do řeky Bečvy. Dodnes však přetrvávají nejasnosti o tom, jak k havárii došlo a kdo je jejím viníkem. Závažnost otravy vzbudila veřejný zájem. Vedle reakce orgánů veřejné moci, které začaly řešit následky havárie a vyšetřovat okolnosti jejího vzniku, se vzedmula vlna zájmu také ze strany občanské veřejnosti. Začala se formovat neformální skupina aktérů, kteří v některých ohledech tvoří přímou opozici vůči státním orgánům, jež podle nich v řešení nastalé situace selhávají. Tato skupina je tvořena místními – obyvateli obcí přiléhajících k zasaženému úseku řeky. Tento úsek je dlouhý téměř čtyřicet kilometrů a vine se na pomezí Olomouckého a Zlínského kraje mezi obcemi Choryně a Přerov. Významnou roli zde hrají rybáři, kteří si jako první povšimli projevů havárie a podíleli se jak na bezprostředních, tak na dlouhodobých pracích na obnovu života v řece. Uskutečnilo se několik protestů a benefičních akcí, jejichž cílem bylo upozornit na nejasnosti a pochybnosti v souvislosti s vyšetřováním havárie. Environmentální aktivisté a členové neziskových organizací ve spolupráci s přírodovědci a odbornou veřejností navrhli a realizovali experimenty s alternativními metodami zkoumání šíření nebezpečných látek v řece, které by podle nich vnesly do vyšetřování přesnější informace.

Bakalářská práce se zabývá pohledem výše popsaných aktérů na otravu řeky Bečvy a její vyšetřování. Je zde aplikována perspektiva *deliberativní policy analysis*. Místní diskurz otravy je srovnán s diskurzem oficiálním. Je věnována pozornost tomu, jakým způsobem se do místního diskurzu promítá *vazba k místu*, tedy vztah, který mají místní a rybáři k řece Bečvě a jejímu okolí. Sleduje také, jak nahlízejí na vyšetřování havárie i obecně na ochranu životního prostředí v České republice. Díky zaměření na význam, jaký přikládají zmíněné osoby havárii a jejím okolnostem, může práce přinést hlubší a bohatší porozumění tématu.

Jednou z motivací k volbě tohoto tématu byla probíhající diskuze o možných změnách legislativy týkající se ochrany životního prostředí. Podle některých aktérů ukázal případ této havárie na nedostatky v právních normách, které upravuje postup v situacích, kdy je ohroženo či narušeno životní prostředí (podrobněji o této kritice pojednávají kapitoly 4 a 5.1.1.). Pohled zúčastněných aktérů může pomoci blíže porozumět problémům, které při řešení havárie nastaly. Tyto poznatky mohou být využity při tvorbě takové legislativy, která by prioritizovala spolupráci jednotlivých orgánů veřejné moci mezi sebou a umožňovala by

jím pružněji reagovat na akutní stavy ohrožení životního prostředí.

V současnosti probíhá soudní řízení s podnikem obviněným ze zavinění havárie. Téma otravy je tak i po dvou letech aktuální.

1 Výzkumné cíle a otázky

Ve své práci se zabývám diskurzivním obrazem konfliktu ohledně vyšetřování havárie na Bečvě. Zaměřuji se na kritický diskurz a konkrétně jeho lokální rozměr. Zkoumám, jak o havárii a jejím vyšetřování smýšlejí rybáři, místní a další aktéři, kterých se havárie nejvíce dotkla. Vycházím z deliberativní policy analysis, která klade důraz na zapojení a zviditelnění všech aktérů, kterých se týká řešený (často lokální) problém. Snaží se vnést do diskuze o problému dříve opomíjené formy vědění.

Obečným cílem práce je porozumět diskurzům otravy řeky Bečvy. Konkrétními cíli je pochopit místní diskurz havárie, porovnat jej s vládním diskurzem a porozumět konfliktu mezi nimi.

Hledám odpovědi na následující otázky:

1. Jaká je úloha místního diskurzu v policy analysis?
2. Jaká jsou specifika místního diskurzu ohledně otravy řeky Bečvy?
 - a. Jak je vymezen problém?
 - b. Jak se do místního diskurzu promítá vazba k místu?
 - c. Jak jsou legitimizovány postoje a jednání?
3. Jaká jsou specifika oficiálního diskurzu ohledně otravy řeky Bečvy?
 - a. Jak je vymezen problém?
 - b. Jak jsou legitimizovány postoje a jednání?

2 Teoretická východiska a současný stav poznání

2.1 Trojdimenzionální pojetí politiky

Ve své práci používám pojmy *polity*, *politics* a *policy* pro označení jednotlivých dimenzí politiky. Slovo politika má v českém jazyce několik významů. Jeho používání ve společenských vědách může být nevýhodné, protože není dostatečně konkrétní a v některých kontextech má negativní konotace. Fiala a Schubert (2000) proto navrhuje inspirovat se angličtinou, která disponuje odlišnými pojmy pro jednotlivé dimenze politiky. Dimenze *polity* je rámcem, ve kterém se politika odehrává. Zahrnuje formální i neformální instituce, které nastavují pravidla, která ovlivňují politiku. Formálními institucemi je zejména ústava a právní řád. Jako neformální instituce se označují zvyky a tradice, nepsaná společenská pravidla či tabu. *Politics* označuje dynamickou složku politiky, tedy střety mezi jednotlivými aktéry, konflikty i snahy o nalezení konsenzu. *Policy* je pak obsahovou složkou politiky. Označuje konkrétní výstupy politiky – rozhodnutí, opatření, zákony apod. Do českého jazyka bývá někdy překládána jako veřejná politika, ačkoli převládá využití představených anglických pojmů. (Veselý et al. 2007) V práci také používám pojem *policymaking*, který označuje proces tvorby veřejných politik.

2.2 Deliberativní policy analysis

Deliberativní policy analysis (dále DPA) je alternativní směr analýzy a tvorby veřejných politik, který vznikl na počátku 21. století v reakci na politické a společenské změny i jejich filozofickou a společenskovední reflexi. Zkoumá nové formy vytváření veřejných politik a účasti v politice. Zaměřuje se na konkrétní – často lokální – veřejněpolitické problémy. Klade si za cíl zapojit do jejich řešení všechny aktéry, kterých se problém týká. Řadí se mezi diskurzivní přístupy policy analysis. (Durnová 2011)

Poprvé byla představena v monografii *Deliberative Policy Analysis – Understanding Governance in the Network Society*. (Hajer a Wagenaar 2003) Již v podtitulu knihy jsou zmíněny dva klíčové koncepty, na které teorie reaguje: *governance* (do češtiny někdy překládáno jako vládnutí) a *network society – společnost sítí*. Pojem *governance* označuje novou podobu vládnutí, která se začíná rozvíjet v posledních dekadách 20. století. Řízení a správa společnosti již nespadá do výhradní působnosti národního státu a jeho vlády. Kromě

ní se totiž vládnutí uskutečňuje i na dalších úrovních: globální, nadnárodní a regionální. (Massey 2005) Dalšími regulátory vládnutí jsou trh, občanská společnost a média. (Potůček 2016) Zdaleka ne všechny interakce mezi aktéry vládnutí navíc probíhají v klasických hierarchických strukturách. Vznikají i neformální sítě, ve kterých se uskutečňuje spolupráce jinak nezávislých aktérů. (Heclo 1978) V 90. letech byla těmto neformálním uskupením (i v souvislosti s rozvojem komunikačních technologií) věnována zvýšená pozornost a vznikl pojem společnost sítí. Ten popisuje skutečnost, že vzrůstá význam síťové organizace společnosti. (van Dijk 2006) (Castells 2010)

Hajer a Wagenaar (2003) konstatují, že je nutné vytvořit novou policy analysis, která bude lépe zkoumat vztah mezi rozvojem společnosti sítí a změnou podoby vládnutí (governance). V soudobé literatuře podle nich chybí práce, které by tento vztah empiricky zkoumaly, nikoli pouze předpokládaly. Vymezují se také vůči pozitivistické tradici ve společenských vědách.

Zdůrazňují, že nový přístup k policy analysis má být schopen čelit současným výzvám pro governance. Jednou z těchto výzev je radikální nejistota. (Ercan et al. 2020) Autoři se odkazují na Ulricha Becka a jeho pojetí *rizikové společnosti*. Ten ve stejnojmenné knize popisuje, jak na společnost dopadají všudypřítomná rizika spojená zejména s technologickým pokrokem. Díky nebývalému tempu rozvoje ve vědě mohou být v průmyslu využívány stále sofistikovanější technologie. Ani ty nejsou odolné vůči chybám nebo selháním, kvůli kterým dochází k haváriím a ohrožení lidských životů a životního prostředí. S překotným rozvojem vědy vznikají situace, kdy nejsou prozkoumány souvislosti nebo rizika nově zaváděných postupů. (Beck 2004) Pro tvorbu veřejných politik to znamená značnou komplikaci rozhodování. Často je nutné rozhodnout se v situaci, kdy nejsou známy klíčové skutečnosti, a průběžně reagovat na nové poznatky. (Hajer a Wagenaar 2003)

Další výzvu pro governance je vznik nových lokací, ve kterých se odehrává *politics* a *policymaking*. S rozvojem komunikačních technologií vznikají prostory, kde se do diskuzí o politice mohou zapojit i lidé, kteří dříve byli pouze pasivními příjemci informací. S poklesem počtu členů politických stran klesá i jejich význam jako hlavní formy občanského zapojení do politiky. (ibid.)

Třetí výzva pramení z kulturního pluralismu. V této souvislosti autoři vytýkají pozitivistické tradici v policy analysis, že bere v potaz pouze univerzálně chápané preference

jednotlivců, aniž by se zabývala hodnotovými střety mezi aktéry. Ambicí DPA je zohledňovat odlišné hodnoty, pomoci znepráteným stranám hodnotového konfliktu navzájem porozumět svým motivacím a tím umožnit posun v hledání obecně přijatelného řešení. (Ercan et al. 2020)

Autoři představují tři pilíře, na kterých má jejich nový přístup k policy analysis stát: *interpretativní přístup, orientace na praxi a deliberace*. Požadavkem orientace na praxi se vymezují vůči klasickému pojetí policy analysis jako prostředku, který díky své teoretické podobě odstraní z procesu tvorby politik iracionalitu. Analytik či analytička podle nich nemá být vnímán jako nezávislý pozorovatel, který „z křesla“ sepíše pojednání o ideálním řešení zkoumaného problému a jeho implementaci přenechá jiným.

Proto je podle nich nutné zaměřit se na konkrétní případy, kdy síť sehrávájí důležitou roli v politics nebo policymakingu. Takové zaměření vyžaduje brát vždy v potaz kontext konkrétního zkoumaného případu. Proto autoři navrhuje vycházet v DPA z *interpretativních* přístupů. Pozitivistické tradici policy analysis také vyčítají, že vnímá analýzu a tvorbu veřejných politik jako čistě intelektuální činnost výzkumníka oddělenou od sociálních praktik, kterých se účastní politici, zájmové skupiny, média i aktéři, kteří jsou zamýšlenými příjemci daného opatření. DPA si tyto praktiky explicitně pojmenovává jako *policy practices* a klade si za cíl je sledovat a zviditelňovat.

Deliberativní zaměření DPA má pomoci zpracovat skutečné konflikty a hodnotové střety, které vznikají mezi jednotlivými aktéry v dané oblasti. Deliberace označuje proces, kdy (nejen) politickému rozhodnutí předchází důkladné zvažování a diskuze jednotlivých možností, do kterého vstupují všechny zainteresované strany. (Hajer a Wagenaar 2003)

2.3 Vazba k místu (place attachment)

Pojem *vazba k místu* (place attachment) označuje vztah (včetně emočního pouta), který má člověk k místu. Jedná se o interdisciplinární téma. Prvotní vymezení a zkoumání tohoto konceptu proběhlo na poli environmentální psychologie a humánní geografie. Postupem času se však téma rozšiřuje i do dalších oborů jako je urbanismus, sociologie nebo antropologie. (Lewicka 2011) Markuszewska a Ilovan (2022) upozorňují na to, že zkoumání vazby k místu přináší informace, které jsou cenné i pro analýzu a tvorbu veřejných politik. Umožňuje lépe porozumět participativnímu plánování a rozhodování a roli místních

komunit. Vzhledem k interdisciplinaritě tématu vzniklo několik pojetí vazby k místu. Scannell a Gifford vytvořili model, který rozlišuje tři základní dimenze tohoto konceptu: člověka, místo a psychologický proces. Altman a Low (1992) rozlišují pět aspektů: místo, vazbu, aktéry, sociální vztahy a časová hlediska. Napříč jednotlivými pojetími jsou však za zásadní složku považovány emoce.

Ve zkoumání místa se výše zmíněná humánní geografie přihlásila k filozofickému předpokladu, že místo není jen fyzickou lokalitou, která je dějištěm sociálních jevů, nýbrž že má i svůj ontologický význam. Navázala tak na fenomenologickou tradici a autory jako je Edmund Husserl nebo Martin Heidegger. Zároveň se vymezila vůči převládajícímu pozitivistickému proudu geografie. (Lewicka 2011)

Místem se část prostoru stává tehdy, když je jí lidmi přikládán specifický význam. Tento význam se formuje v interakcích lidí s danou částí prostoru. Díky tomuto významu mohou lidé získávat určitou vazbu k danému místu. (Cresswell 2011) Agnew (2014) rozlišuje tři základní aspekty místa. Prvním z nich je jeho umístění (location), tedy skutečnost, že každé místo je vymezeno buď svou fyzickou polohou (souřadnicemi, přírodními hranicemi) nebo relativně ve vztahu k jiným místům. Druhá charakteristika bývá nazývána locale neboli kultura místa, jedná se o specifika konkrétního místa. Třetí charakteristikou je sense of place, neboli způsob, jakým lidé s místem interagují, jaké vztahy, vazby a emoce si k místu vytvářejí.

Emoce jsou zásadní složkou vazby k místu. Velká část textů na toto téma se soustředí na pozitivní emoce jako je láska k místu nebo sounáležitost. Další autoři však upozorňují na negativní zkušenosti a emoce, které bývají s vazbou k místu spojeny, zejména v případech, kdy člověk „své“ místo nuceně opouští nebo sleduje proměnu či znehodnocení místa. (Manzo a Devine-Wright 2014) Vazba k místu bývá spojována s motivací lidí zapojit se do občanských aktivit směřujících k péči o místo (Anguelovski 2013) nebo obecněji ochraně životního prostředí. (Vaske a Kobrin 2001)

3 Data a metody

Obecně tato práce využívá kvalitativní přístup. Ten se hodí ke zvoleným cílům, protože umožňuje detailně a do hloubky porozumět vybranému jevu. Narozdíl od kvantitativního přístupu se nepokouší o co největší zobecnitelnost poznatků, nýbrž o komplexní interpretaci zohledňující specifický kontext zkoumaného jevu.

(Švaříček a Šed'ová 2012)

Výzkumným designem je analýza diskurzu. Ve volbě metod vycházím z principů deliberativní policy analysis nastíněných v kapitole 2.

Jedním ze základních pilířů DPA je interpretativní přístup. Yanow (2000) zdůrazňuje, že tento směr kvalitativního výzkumu vychází z jednotných epistemologických a ontologických předpokladů a nenabízí tudíž jen soubor navzájem nezávislých metodologických technik a nástrojů.

3.1 Výběr a sběr dat

Podle Durnové (2011) je ke komplexnímu porozumění diskurzu klíčové zapojit do analýzy široké spektrum zdrojů dat. To umožňuje zachytit rozdílné pohledy mnoha aktérů. Zároveň je nutné zamýšlet se nad situovaností dat a mít na paměti odlišné motivace, které aktéry vedou k vyjadřování svých postojů rozdílnými způsoby.

3.1.1 Data pro analýzu oficiálního diskurzu

Po úvodní rešerši jsem došla k předběžnému závěru, že budu pracovat se dvěma skupinami dat, ke kterým budu získávat přístup odlišným způsobem. První skupinu tvoří data o oficiálním diskurzu. K nim jsem měla přímočarý a snazší přístup. Tento diskurz totiž sestává z oficiálních vyjádření zejména orgánů veřejné moci, které se zabývají řešením a vyšetřováním ekologických havárií, a vrcholných politických představitelů. Hledala jsem tedy tiskové zprávy nebo konference Ministerstva životního prostředí, České inspekce životního prostředí, oficiální vyjádření tehdejšího premiéra Andreje Babiše a ministra životního prostředí Richarda Brabce a v neposlední řadě výstupy Vyšetřovací komise k ekologické katastrofě na řece Bečvě. Provedla jsem záměrný výběr dat.

Pro analýzu oficiálního diskurzu havárie jsem zvolila čtyři zdroje, které zde představím v chronologickém pořadí jejich zveřejnění. Prvním z nich je *brífink ministra životního prostředí*, který se uskutečnil dne 29. září 2020, tedy devět dní od havárie. Vystoupil na něm Richard Brabec, který byl v té době ministrem životního prostředí, a Radek Pallós, který je ředitelem Oblastního inspektorátu České inspekce životního prostředí Olomouc. Tento brífink byl prvním vyjádřením, které ministr životního prostředí od havárie na toto téma poskytl. Vycházím z podoby, v jaké byl záznam z brífinku zveřejněn na webových stránkách České televize. (Brabec 2020)

Druhým zdrojem z této oblasti je tisková zpráva, která byla zveřejněná Ministerstvem životního prostředí na jeho webových stránkách 15. prosince 2020, tedy necelé tři měsíce po havárii. Tento text je nazván *Nejčastější otázky a odpovědi k případu otrávené Bečvy, včetně reakcí na dezinformace šířené některými politiky a médii*. Je souhrnem odpovědí na devět otázek týkajících se zmiňovaných kontroverzí, které kauzu Bečva provázejí. (ČR 2020)

Třetím zdrojem je vystoupení Richarda Brabce v pořadu *Téma dne* Českého rozhlasu plus ze dne 21. září 2021. Tehdejší ministr životního prostředí se zde vyjadřoval k závěrečné zprávě poslanecké vyšetřovací komise. (Mašková 2021)

Čtvrtým zdrojem je *Tisková konference ministra životního prostředí ke zprávě o řece Bečvě*, která se uskutečnila v odpoledních hodinách 20. září 2021, tedy několik hodin po doručení výše popsané závěrečné zprávy. Richard Brabec na této konferenci reaguje na zprávu vyšetřovací komise a vyjadřuje svůj nesouhlas s jejími závěry. S ním zde vystoupila i Petra Roubíčková, tisková mluvčí Ministerstva životního prostředí, a Lukáš Kůs, ředitel odboru technické ochrany životního prostředí a integrované prevence z České inspekce životního prostředí. Nejprve přednesli svou reakci na zprávu vyšetřovací komise a následně odpovídali na dotazy přítomných novinářů. Vycházím z přepisu konference, který byl zveřejněn na webových stránkách Vlády České republiky. (Vláda ČR 2021)

3.1.2 Data pro analýzu místního diskurzu

Druhá skupina využitých dat se týká místního diskurzu havárie. Po úvodní rešerši jsem usoudila, že budu potřebovat hlubší pohled do lokálních okolností havárie. Podle doporučení Yanow (2000) jsem se rozhodla provést před samotným sběrem dat rozhovor

s expertním aktérem, který mi zprostředkuje pohled dovnitř místního diskurzu a předá mi kontakty na další relevantní aktéry (tzv. snowball). Rozhodla jsem se oslovit neziskovou organizaci Arnika, která se zaměřuje na environmentální témata a kauzu otrávené Bečvy od začátku monitorovala. (Kaňa 2021) Provedla jsem krátký informativní expertní rozhovor se dvěma pracovníky Arniky. Ptala jsem se na podrobnosti k tématům, která byla zmíněna v médiích: roli rybářů v řešení havárie, uskutečněné protesty a benefiční akce a na alternativní experiment, který zpochybnil závěry soudního znalce. Komunikační partneři mi doporučili zaměřit se na aktivity spolku Zdravá Bečva (založeného místními v reakci na havárii) a jeho členů, na které mi předali kontakt. (Zdravá Bečva z. s. 2022a)

Díky tomu jsem analyzované zdroje rozšířila o videozáznamy ze čtyř diskuzí pořádaných spolkem v rámci festivalu Envirofest Bečva. Doposud proběhly dva ročníky tohoto festivalu a na podzim 2023 se má uskutečnit další. Oba ročníky festivalu byly zaměřené na téma havárie na Bečva a nespokojenost, se kterou místní sledují průběh vyšetřování. Uskutečnily se zde i vzdělávací a osvětové přednášky, koncerty, básnické čtení a další akce, já jsem se však zaměřila pouze na panelové diskuze, které se přímo týkaly havárie a jejího vyšetřování. (Zdravá Bečva z. s. 2022b) První tři z nich se uskutečnily v rámci prvního ročníku festivalu 19. srpna 2021. Předmětem besedy nazvané *Kde se stala chyba* byla reflexe dosavadního průběhu vyšetřování havárie. Vystoupilo v ní pět hostů:

- Hana Ančincová, radní Zlínského kraje pro životní prostředí
- František Elfmark, poslanec Parlamentu ČR z Pirátské strany, člen vyšetřovací komise
- Zdislava Odstrčilová, místostarostka Valašského Meziříčí
- Stanislav Pernický předseda Místní organizace Českého rybářského svazu Hustopeče nad Bečvou a ohlašovatel havárie na Bečvě
- Jitka Seitlová, místopředsedkyně Senátu České republiky a senátorka za Přerov ze strany KDU-ČSL

(Zdravá Bečva 2021a)

V debatě *Kdo je aktivista* se účastníci zamýšleli nad rolí občanské společnosti v řešení (nejen) environmentálních problémů. Vystoupilo zde šest hostů:

- Silvie Kleková, redaktorka České televize,
- Tomáš Klus, zpěvák

- Martin Kříž, ekolog a ředitel ekocentra Chaloupky
- Jakub Patočka, investigativní novinář a šéfredaktor Deníku Referendum
- Jindřich Petrlík, ochránce přírody a zakladatel neziskové organizace Arnika
- Benjamin Roll, předseda Milionu chviliek pro demokracii

(Zdravá Bečva 2021b)

Diskuze *Výzvy budoucnosti* se týkala problémů, které v souvislosti s otravou Bečvy vyvstaly, a možností jejich řešení. Vystoupilo zde pět řečníků:

- Michal Berg, zastupitel města Vsetína a předseda Strany zelených,
- Petr Gazdík, poslanec Parlamentu ČR a člen vyšetřovací komise
- Jan Hradecký, geolog a děkan Ostravské univerzity
- Miroslava Jopková, ekoložka z neziskové organizace Arnika
- Zdeněk Poštulka, ekolog z Koalice pro řeky

(Zdravá Bečva 2021c)

Tyto tři diskuze moderoval Jan Husák, přírodovědec, pedagog a muzejník, který je zakladatelem spolku Zdravá Bečva.

Poslední diskuze nazvaná *Bečva dva roky poté* se konala na druhém ročníku festivalu 10. září 2022. Byla ohlédnutím se za dvěma roky hledání viníka otravy. Vystoupili zde tři hosté:

- Jakub Patočka, investigativní novinář a šéfredaktor Deníku Referendum
- Stanislav Pernický, předseda Místní organizace Českého rybářského svazu Hustopeče nad Bečvou a ohlašovatel havárie na Bečvě
- Zuzana Vlasatá, investigativní novinářka z Deníku Referendum

Byl zde také ponechán prostor pro dotazy z publika. (Zdravá Bečva 2022)

Poslední zmíněné besedy jsem se osobně zúčastnila, pro větší přesnost však vycházím z videozáznamu, který byl spolu se záznamy z ostatních besed zveřejněn na platformě Youtube kanálem spolku Zdravá Bečva. Z diskuzí jsem pro potřeby analýzy pořídila přepis.

3.2 Analýza dat

V analýze jsem využila otevřené kódování. Tato technika spočívá v rozdělení analyzovaného textu na jednotlivé úseky nesoucí význam. Úsekům jsou přiděleny *kódy*, tedy názvy, které vystihují jejich význam. Postupně jsou kódy přidělovány dalším úsekům ve všech zkoumaných datových zdrojích. Postupně se vytvářejí skupinky vzájemně souvisejících kódů, které se nazývají *kategorie*. Doporučuje se analýzu provádět od začátku, průběžně se sběrem dat. Kromě vzniku nových kódů může dojít i k tomu, že některé kódy budou zavrženy, protože se ukáží jako nedůležité. Proto je důležité se k již analyzovaným datům znovu vracet, vztahovat původní kódy a kategorie k novějším a opakovaně vyhodnocovat jejich využití. (Švaříček a Šed'ová 2012)

Řídila jsem se doporučením (Durnová 2011 nebo Švaříček a Šed'ová 2012) v prvních fázích analýzy číst text s co největší otevřeností a vytvářet kódy „ad hoc“. Postupně jsem vysledovala, že se opakovaně objevují témata, která odpovídají některým konceptům z teorie DPA. Začala jsem proto používat například kód *místní znalost*, kterým jsem označovala pasáže, v nichž místní a rybáři odvozovali legitimitu svých argumentů právě od své dobré orientace v místě havárie a znalosti místních podmínek. Následně jsem si všimla, že jako oporu pro své argumenty využívají i další *druhy vědění* – to jsem využila jako kategorii, do které spadá zmíněný kód *místní znalost* nebo například *expertní vědění*. (Tyto příklady jsem vybrala z kapitoly 5.4.)

Švaříček a Šed'ová také hovoří o *in vivo kódech*. Ty se pojmenovávají podle výrazů používaných samotnými komunikačními partnery. Takto jsem vytvořila například kód *špinavá hra*. Tato slova opakovaně použil tehdejší ministr životního prostředí Richard Brabec k vyjádření přesvědčení, že opoziční politici kritizují postup vyšetřování, aby poškodili Andreje Babiše nebo hnutí ANO zejména v souvislosti s nadcházejícími krajskými volbami. (O tom podrobněji pojednává kapitola 5.2.) (Švaříček a Šed'ová 2012)

4 Otrava řeky Bečvy

V neděli 20. září 2020 do řeky Bečvy unikla toxická látka nebo směs látek, která způsobila rozsáhlý úhyn vodních organismů. První uhynulé ryby byly zpozorovány místními rybáři krátce před polednem na území obce Choryně, která se nachází v okrese Vsetín ve Zlínském kraji. Látka se dále šířila po proudu řeky a během dvou dnů doputovala až do 37 kilometrů vzdáleného Přerova v Olomouckém kraji.

4.1 Role rybářů v řešení havárie

Před polednem v neděli 20. září 2020 si poblíž obce Choryně místní rybáři všimli, že v řece Bečvě začínalo hynout velké množství ryb. Zalarmovali další členy rybářských organizací, hasičský záchranný sbor i zástupce místních samospráv. Stanislav Pernický, předseda místní organizace Českého rybářského svazu v Hustopečích nad Bečvou, oznámil havárii Policii ČR, České inspekci životního prostředí a Povodí Moravy, které je správcem toku Bečvy, i zástupcům místních samospráv. Také odebral první vzorky vody z řeky a několik uhynulých ryb, které podle svých slov předal inspektorům z ČIŽP. (Mach 2021)

Během nejbližších hodin byl pozorován rozsáhlý úhyn ryb i dále po proudu, kudy se toxická látka šířila. Již v prvních hodinách bylo jasné, že je situace velmi vážná a uhynulých ryb budou desítky tun. I přes snahu hasičů zabránit dalšímu šíření látky byla zasažena část řeky dlouhá 40 kilometrů. (Chmelař 2020)

Dobrovolníci z řad rybářů se spolu s hasiči podíleli na odstraňování bezprostředních následků otravy. Během několika dní bezprostředně následujících po otravě odklidili z řeky čtyřicet tun otrávených ryb, které bylo nutno odvézt do kafilerie, aby ještě více nenarušily život v řece. (ČTK, IDNES.cz 2020)

4.3 Některé kontroverze spojené s havárií na Bečvě

Řešení otravy již od samého počátku vyvolávalo některé pochybnosti. Následující kapitola se věnuje problémům, které bývají v souvislosti s havárií nejčastěji zmiňovány. V potaz je brána kritika ze strany veřejnosti, médií, neziskových organizací zabývajících se ochranou životního prostředí, sdružení rybářů, ale i státních orgánů. (Baroch 2022)

Za jeden z prvních problémů bývá označována nedostatečná komunikace a nekoordinovaný postup aktérů, kteří jsou zodpovědní za řešení ekologických havárií. Obecně bylo při řešení havárie vycházeno z vodního zákona (zákon č. 254/2001 Sb. o vodách). Ten mimo jiné stanoví, že osoba, která si havárie všimne, má povinnost ohlásit tuto skutečnost Policii ČR nebo Hasičskému záchrannému sboru či správci povodí. Tyto složky mají za úkol neprodleně informovat Českou inspekci životního prostředí a vodoprávní úřad, do jehož působnosti spadá vodní tok zasažený havárií. Osoby, které se podílely na odstraňování následků havárie, mají povinnost ohlásit tyto skutečnosti České inspekci životního prostředí. (ČR 2001) Postupem při zneškodňování a vyšetřování havárie se zabýval ombudsman ČR Stanislav Křeček. Ten došel k závěru, že se správní orgány dopustily chyb v součinnosti a že v České republice nejsou vhodně nastavena pravidla pro řešení ekologických havárií. (Křeček 2021)

Dalším sporným bodem jsou často zpochybňované metody, které byly dle dostupných zdrojů využity k vyšetření původu havárie. Česká inspekce životního prostředí při místním šetření krátce po havárii vyloučila některé výustě vedoucí do řeky v okolí místa havárie z pomyslného seznamu potenciálních původců havárie. Za jednoho z možných viníků byl naopak označen areál Tesly Rožnov, ze kterého vede kanál ústící do Bečvy 3,2 kilometrů nad místem prvních pozorovaných úhynů ryb. Tuto informaci mimo jiné potvrdil na tiskové konferenci Richard Brabec, který byl v té době ministrem životního prostředí. (Brabec 2020)

Tento postup vzbudil nesouhlas rybářů a environmentálních aktivistů, kteří byli v čase havárie přítomni u zasaženého úseku řeky, ale i členů akademické obce a dalších expertů. Přírodovědec a pedagog Jan Husák zpracoval přehled podezřelých výustí a poukázal na nelogičnost některých závěrů ČIŽP. Jeho závěry potvrdil i akademik Ivan Holoubek, který pro Českou inspekci životního prostředí provedl analýzu vzorků z místa havárie. (Holoubek a Husák 2021)

5 Analýza diskurzu otravy Bečvy

V této kapitole představuji výsledky analýzy diskurzu otravy řeky Bečvy. Zaměřuji se na místní a oficiální diskurz havárie. V jednotlivých kapitolách předkládám odpovědi na

výzkumné otázky. Zaměřuji na dvě základní identifikované jednotky: místní a oficiální diskurz. V obou z nich zkoumám, kteří aktéři se do diskurzu zapojují, co považují za problém a jakým způsobem legitimizují své postoje a jednání, na jaké hodnoty se odkazují.

5.1 Specifika místního diskurzu

Svým rozsahem a závažností vzbudila havárie na Bečvě velkou pozornost obyvatel žijících v okolí zasaženého úseku řeky. Někteří z nich společně založili spolek Zdravá Bečva, který spolupracuje s rybáři nebo akademiky, kteří se havárii věnují. Tito aktéři se k havárii a jejímu vyšetřování vyjadřují aktivně. Soustavně upozorňují na možné nedostatky vyšetřování. Této aktivitě dávají vyniknout v hesle „Bečva nevyšumí“, které je využíváno již od počátku činnosti spolku. (Zdravá Bečva 2022)

Místní diskurz vnímám jako hnací sílu obecného kritického diskurzu ohledně havárie a jako jeho klíčovou součást. Rybáři a místní navazují kontakt s novináři, akademiky a dalšími „ne-místními kritiky“. Vyhledávají s nimi spolupráci (například na alternativním pokusu s prof. Hruškou, na zvedání tématu v Poslanecké sněmovně s Petrem Gazdíkem jako iniciátorem vzniku vyšetřovací komise atd.). Tím, že je zvou do debat na Envirofestu, vytvářejí prostor pro diskuzi, která má deliberativní charakter a potenciál. Místní diskurz nechápu tak, že je spojen pouze s lidmi, kteří v místě havárie žijí, nebo výhradně a pouze s argumentací založenou na znalosti místa a citové vazbě k němu. Místnímu diskurzu rozumím v tom smyslu, že aktivně pracuje s jedinečností havárie – nechápe ji jako jednu nehodu z řady dalších, ale zapojuje rozumění místnímu kontextu nebo snahu o něj a podle konkrétního aktéra (vědce, politika, novináře) toto rozumění doplňuje dalšími praktikami dle svých možností (experiment, vyšetřovací komise, investigativní články nebo reportáže ze soudního procesu). Do analýzy jsem proto na základě této argumentace zařadila i výroky novináře Jakuba Patočky, poslance Petra Gazdíka a dalších, které padly v rámci těchto debat, a jsou proto součástí místního diskurzu.

Zásadním tématem místního diskurzu je kritika postupu České inspekce životního prostředí, soudního znalce a dalších orgánů v řešení a vyšetřování havárie. Ačkoli se místní vůči těmto aktérům vymezují, deklarují zároveň zájem o komunikaci a spolupráci s nimi. Pořadatelé Envirofestu zmiňují, že některé z těchto aktérů bez úspěchu zvali jako hosty do panelových diskuzí. V popiscích videozáznamů z diskuzí je kromě seznamu hostů připojena

i poznámka o tom, které další osoby pozvání odmítly nebo na něj nereagovaly. (Zdravá Bečva 2021a) (Zdravá Bečva 2021c)

Například v diskuzi *Bečva dva roky poté* je zmiňován vyšetřovatel případu havárie Jiří Hovorka:

„A policie dál pokračuje v té frašce. **Komisař Hovorka se včera kasal, vedl silácké řeči na Facebooku, že se na nás přijde podívat.** Moc mě mrzí, že tady není, protože bych mu rád řekl do očí, co si o jeho práci myslím. V demokratické společnosti by byl takový člověk dávno dávno uvolněn ze služebního poměru.“

[Jakub Patočka, 10. září 2022 v diskuzi *Bečva dva roky poté*, čas 6:58 - 7:24]

„Policie tvrdí, **a bohužel tady nemáme kapitána Hovorku, abysme se ho zeptali, aby nám to popsal, jak udělali to vyšetřování v rámci Dezy** - policie tvrdí, že fluorescein nalívali do lagun a tak dále. A nebo tam do kanálu u kaustifikační jednotky, kde došlo v předvečer otravy k havárii, kterou jsme my v takové zásadní reportáži odhalili. Tam byl únik nějaké toxické látky do kanalizace. Naše úvaha je, že to mohlo zahájit - eskalovat kaskádu nějakých věcí, které vedly až k otravě Bečvy. Policie říká, že do toho kanálu nalili pingpongové míčky nebo fluorescein a že to nikam nedoteklo, že všechno bylo v pořádku. Když jde o Dezu, tak je vždycky všechno v pořádku. A my nemůžeme jít do areálu a udělat to sami. **My jsme odkázáni na to, co nám řekne policie.**“

[Zuzana Vlasatá, 10. září v diskuzi *Bečva dva roky poté*, čas 39:21 - 40:24]

5.1.1 Jak je vymezen problém

Jádrem místního diskurzu je nespokojenost s průběhem vyšetřování havárie. Zaznívá zde obava z toho, že původce havárie nebude odhalen a spravedlivě potrestán. Dosavadní výsledky vyšetřování jsou považovány za chybné.

„Nám [novinářům z Deníku Referendum, pozn.] se to téma podařilo nasvětlit tak, aby bylo jasné, že ta oficiální verze, se kterou pracovaly státní instituce – od Ministerstva životního prostředí přes Českou inspekci životního prostředí až po Policii až na konec státního zástupce, podle které otravu měla způsobit Rožnovská firma Energoaqua a její areál – tak že tato verze je nerealistická. Kdybych citoval jednoho z odborníků, tak ,odporuje fyzikálním zákonům‘.“

[Jakub Patočka, 10. září 2022 v diskuzi *Bečva dva roky poté*, čas 3:21 - 3:58]

Místní vyjadřují nejen zklamání z průběhu vyšetřování, ale také nedůvěru ve schopnost příslušných institucí řešit podobný typ problémů, jako je havárie na Bečvě.

„Příroda se z otravy vzpamatovává – trvá jí to, ale vzpamatovává se. Ale ta naše společnost dostala zabrat. Ta kauza plná nevyšetřených otazníků zanechala – minimálně v mnohých z nás – opravdu

hlubokou jízvu a takový smutek nad tím, že úřady, které by měly konat důvěryhodně a profesionálně, tak se zdá, že tak nekonaly. Zejména ČIŽP, ale důvěru nebudí ani zvláštní postup policie, časté úlety soudního znalce Klicpery a nebo mlčení ze strany ministra Brabce. V podstatě jsme zaznamenali urputnou snahu tu kauzu zamést pod koberec.“

[Jan Husák, 19. září 2021 v diskuzi *Kde se stala chyba*, čas 5:05 - 5:45]

Za problematický je označován obecně přístup k životnímu prostředí a jeho ochraně. Toto téma je podle nich upozaďováno a není mu přikládána patřičná důležitost. Vedle ekologických havárií zmiňují i další environmentální problémy, jako je například změna klimatu. Řešení těchto problémů by podle nich mělo být prioritou.

„V minulé diskuzi jsme řešili životní prostředí a jeho stav na celé planetě. Na základě vědeckých výzkumů si uvědomujeme, že dnes už je pozdě. A že už je jako opravdu nutnost s tím něco udělat. A my nejenom že často nemáme ty legislativní nástroje. Ale my to ani nevnímáme jako ten problém.“

[Jan Husák, 19. září 2021 v diskuzi *Výzvy budoucnosti*, čas 21:18 - 21:40]

Neméně závažným problémem je chybějící expertíza v rozhodování o opatřeních, která se týkají životního prostředí. V některých případech jsou vědecké poznatky zcela opomíjeny, někdy musí nepřiměřeně ustoupit jiným zájmům. Veřejné organizace přistupují k životnímu prostředí příliš technicistně.

„Já nadnesu věc, která vyplývá z té připravované nádrže Skalička jako jeden náš celkový problém v republice. A to je, jak vůbec nahlížíme na vodu a na to, kdo se o ni stará. My to máme v gesci dvou ministerstev, Ministerstva zemědělství a Ministerstva životního prostředí. [...] A bohužel ta péče je kolikrát protichůdná. Správci toku někdy konají v zažitých stereotypech a paradigmatech z padesátých, šedesátých, sedmdesátých let. Nežrídka se potkáte s tím, že na místech, kde byste to nečekali, se stále dělají poměrně tvrdé vodohospodářské úpravy vodních toků. A na druhou stranu se vynakládají finanční prostředky na revitalizaci vodních toků.“

[Jan Hradecký, 19. září 2021 v diskuzi *Výzvy budoucnosti*, čas 23:37 - 24:51]

Jako zcela zásadní problém je v místním diskurzu vnímán potenciální střet zájmů, který by mohl stát za neúspěchy a pochybeními ve vyšetřování. Velkou pozornost totiž poutá chemička Deza, jeden z podniků, jejichž výúst' do řeky Bečvy se nachází v oblasti, kde k úniku toxických látek došlo. Deza byla v počáteční fázi vyšetřování vyřazena ze seznamu podezřelých za zvláštních podmínek. Takto o nich hovoří Ivan Holoubek, profesor environmentální chemie, který se v počátku vyšetřování podílel na analýze výsledků vzorků z havárie:

„Měl jsem pro ČIŽP výsledky vzorků vyhodnotit. Vzhledem k tomu, že mé závěry nebyly po chuti

zadavateli, tak jsem se rozhodl o tom problému v lednu 2021 promluvit. [...] V čase zjištění havárie nebyly odebrány povrchové vzorky vod z Bečvy z vypouštěných odpadních vod v úseku, kde byl úhyn ryb pozorován. Tedy v úseku řeky, kde můžeme očekávat průmyslové zdroje a tady možné zdroje kontaminace řeky. [...] Design odběrů vzorků byl nesystematický, nebyl založen na znalosti daného úseku řeky a informacích o možných zdrojích a možných znečišťujících látkách. A už vůbec nerespektoval dynamiku havárie na toku.[...] To, co je nejvíc zarážející, kromě toho, že tyto vzorky nebyly odebrány na výustích, je skutečnost, že za celou dobu odběru vzorků vod nebyl odebrán jediný vzorek z výusti firmy Deza.“

[Ivan Holoubek, 19. září 2021 v diskuzi *Kde se stala chyba*, čas 6:37 - 10:29]

V podobném smyslu hovoří i Zuzana Vlasatá, investigativní novinářka, která se kauze havárie na Bečvě věnuje v Deníku Referendum:

„Nejen že k Deze neexistují důkazy, protože nejsou vůbec odebrané vzorky. Ale opravdu pozoruhodné je, že když jsme se začali podrobněji dostávat do toho spisu, tak jsme zjistili, že trestní stíhání bylo zahájeno tak, aby policie šla po Energoaquě. Nebylo zahájeno s tím, že vyšetříme, co se stalo. Ale s tím, že jdeme dokázat, že to byla Energoaqua. Takové bylo v podstatě zadání, jít po nich.“

[Zuzana Vlasatá, 10. září v diskuzi *Bečva dva roky poté*, čas 38:14 - 38:53]

Společnost Deza je součástí holdingu Agrofert, který založil a do roku 2017 také vlastnil Andrej Babiš. Poté jej kvůli novele zákona o střetu zájmů vložil do svěřeneckých fondů. Tato novela zákona č. 159/2006 Sb. o střetu zájmů měla za cíl zabránit zneužití politické moci k soukromým ziskům. Reagovala na situaci, kdy se stal členem vlády Andrej Babiš, který zároveň vlastnil jednu z největších firem v České republice, jejíž součástí bylo mimo jiné i mediální skupina Mafra. Kvůli některým kontroverzním prvkům Babišova působení ve vrcholné politice i v podnikání byla dokonce novela v médiích nazývána jako lex Babiš. (Rambousková 2023) Obava z případného střetu zájmů vedoucího ke zmaření vyšetřování zaznívá v místním diskurzu od samého počátku kauzy do současnosti. Je vnímána jako velký problém nejen v rámci vyšetřování havárie na Bečvě, ale i jako širší ohrožení demokracie či projev jejího úpadku.

„Demokracie není binární hodnota jako světlo v obýváku, že buďto zapnete, nebo vypnete a buď svítí, nebo nesvítí. Demokracie má svou kvalitu a má spoustu různých odstínů. Dneska u nás ty odstíny jsou u nás čím dál tím temnější. A bohužel, pokud pánbůh nebude během voleb doma, že se to má ještě velkou pravděpodobnost výrazně zhoršit.“

[Jakub Patočka, 19. září 2021 v diskuzi *Kdo je aktivista*, čas 40:07 - 40:27]

Tato slova pronesl Jakub Patočka rok po havárii, v září 2021. Jak se diskurz v čase

vyvíjel může dokreslit jeho následující výrok pronesený rok poté, tedy v září 2022. Zachycuje zklamání a frustraci, která v místním diskurzu panuje.

„Já se opravdu zlobím! Já se zlobím nejenom kvůli té věci samé a kvůli tomu, že práce [...] lidí, kteří to nenechali usnout, [...] přichází vniveč. Ale vždyť ono to do hloubky otrásá se samou důvěrou občanů v demokratický stát a jeho instituce. Proč máme demokracii? Zvolíme si jedinou relevantní realistickou demokratickou opozici. A ona potom nedokáže nijak smysluplně řešit jedno ze zásadních témat, kterým ta společnost žila! Co to říká o politickém systému, ve kterém existujeme? Že je to systém s principiálně selhávajícími institucemi!“

[Jakub Patočka, 10. září 2022 v diskuzi *Bečva dva roky poté*, čas 9:45 - 10:31]

Na prvním ročníku Envirofestu zaznívala naděje, že by k obratu ve vyšetřování mohlo dojít z iniciativy nové vlády, která mohla být sestavena po volbách do Poslanecké sněmovny. Opakovaně zde zazníval apel na to, aby šli účastníci k volbám a zohlednili ve svých preferencích i postoj politických stran k životnímu prostředí a demokratickým hodnotám. Přestože v další vládě již není zastoupeno hnutí ANO, k očekávanému obratu nedošlo.

„Příběh otrávené Bečvy je dnes nejen příběhem ekologické katastrofy, ale je to příběh společnosti, kde totálně selhávají instituce. [...] Jsou věci, které by fungující demokratická společnost měla zvládat jako svou rutinu. Ale my v takové společnosti nežijeme. My žijeme ve společnosti, kde je možné, aby dva roky policie vytvářela absurdní konstrukci odporující fyzikálním zákonům. Aby soudní znalec vymýšlel nesmysly a prováděl pokus, který vůbec nic nemůže dokázat. Aby se státní zástupce a vlastně všechny instituce a kontroloři z inspekce od počátku vyhýbali tomu, aby provedli řádné šetření toho, kdo po celou dobu zůstává – a je nám to všem tady jasné, nemusím to opakovat – ústředním podezřelým.“

[Jakub Patočka, 10. září 2022 v diskuzi *Bečva dva roky poté*, čas 4:38 - 6:44]

Podezření ohledně role Andreje Babiše je v místním diskurzu silně patrné. Aktéři ho zmiňují nejen v souvislosti s otravou Bečvy, nýbrž se občas (přímo i nepřímo) odkazují na další kontroverze, které jsou s bývalým premiérem spojovány. Zde uvádím příklad emočně nabitě interakce mezi rybářem Pernickým jako řečníkem a neznámým účastníkem diskuze *Bečva dva roky poté*.

Stanislav Pernický: „Nad výustí z jedné nejmenované chemické továrny jednoho nejmenovaného multimilionáře byl ten makrozoobentos v naprostém pořádku –“

účastník: (skočí mu do řeči) „Proč nejmenujete, pane? Proč to nejmenujeme? My furt děláme, jako by se nic nestalo, tak kurva řekněme, je to ten a ten! Zloděj – musíme vědět, který je zloděj!“

5.1.2. Legitimizace postojů a jednání

Cílem této kapitoly je nastínit, s jakými hodnotami místní diskurz pracuje a na co se aktéři odvolávají při legitimizaci svých postojů a jednání. První z takových hodnot je vědění a znalost umožňující porozumět okolnostem havárie. Důrazem na kvalitní informace se aktéři vymezují vůči oficiálnímu diskurzu. Ten rámuje jako neodborný, vytýkají mu příliš technicistní pohled na věc.

Prvním druhem znalosti, o kterou se místní diskurz opírá, je **expertní vědění**. Postup ČIŽP, soudního znalce a dalších podle nich nereflexuje současný stav poznání z oblasti ekotoxikologie a dalších relevantních oborů. Akademici z těchto oborů jsou zapojováni do aktivit rybářů a dobrovolníků i zváni jako řečníci na diskuze pořádané v rámci Envirofestu. Bývá zdůrazňována jejich role v rozkrývání chybného postupu kritizovaných veřejných orgánů. Například v diskuzi *Kde se stala chyba* je na úvod přehráno video vzkaz od přírodovědce Ivana Holoubka, který se nemohl akce zúčastnit osobně. [19. září 2021 v diskuzi *Kde se stala chyba*, čas 6:08 - 12:36]

Dalším druhem vědění, který v diskurzu zaznívá jako důležitá opora, je dobrá obeznámenost s podmínkami vyplývající z vazby, kterou mají rybáři a místní k místu otravy. Vnímají, že tato **místní znalost** chybí veřejným orgánům ke kvalitnímu vyšetření havárie.

„Kromě nejcharakterističtějších ryb na řece Bečvě - parma, ostroretka, tloušť - jsou tady dvě ryby, které jsou rybami příbřežního litorálu. A to je mřenka mramorovaná a hrouzek obecný. **Já chytám krátce, teprve 61 let, to je strašně krátká doba, abych mohl něco komentovat.** (smích z publika) Ale jako kluk jsem je nacházel pod kameny – a pokud znáte Bečvu, tak jste ty mřenky mramorované pod kameny taky nacházeli.“

[Stanislav Pernický, 10. září 2022 v diskuzi *Bečva dva roky poté*, čas 22:40 - 23:11]

O místní znalost se rybáři opírají v posuzování závažnosti dopadů havárie na život v Bečvě. Současný stav srovnávají s bohatými vzpomínkami, které na místo mají. Díky tomu, že jsou s řekou v bezprostředním kontaktu, vnímají havárii jako obzvláště závažný problém.

„Já jsem argumentoval, že Bečva je mrtvá voda. A Brabec opáčil, že to není pravda. Protože ‚jestli jde panu Pernickému o to, že tam nechytá velké ryby, tak to možná, ale makrozoobentos je tam v naprosté pohodě a je ho tam mraky, takže se nic nestalo‘. [...] Ale vrátím se zpátky k tomu

zoobentosu v případě Klaudy [pracovníka ČIŽP při sběru vzorků po havárii, pozn.]. Ten tam vytáhl jednoho blešivce, dvě larvy pošvatek a tři pijavice. Za půlhodinové snažení! Já když jsem chodil na ryby, tak kdykoli jsem přetočil kámen, tak se ten kámen hemžil larvami pošvatky. Říkali jsme jim ráčci, ty jsme chytávali. Tak teď tam nebyl žádný. Nad tím, čili nad výustí z jedné nejmenované chemické továrny jednoho nejmenovaného multimilionáře byl ten makrozoobentos v naprostém pořádku.“

[Stanislav Pernický, 10. září 2022 v diskuzi Bečva dva roky poté, čas 35:34 - 36:44]

Silnou citovou vazbu k místu je možné slyšet i v dalším vyjádření rybáře Pernického, když popisuje, jak se mu pohled na otrávenou řeku vryl do paměti.

„Telefonicky nás policie vyslechla po 42 dnech od havárie. A ještě začali: ‚jestli si něco pamatujete, tak zkuste mi něco říct k té havárii‘. Tak jsem mu chtěl říct: ‚ty vole (pardon) nejenom já, ale všichni rybáři si tu havárii budou pamatovat do konce svého života!‘ Protože něco takového se nevidí.“

[Stanislav Pernický, 10. září 2022 v diskuzi Bečva dva roky poté, čas 55:25 - 56:02]

Také zde zaznívá důraz na **zdravý rozum**, jenž bývá zmiňován v protikladu k neodbornému nebo příliš technicistnímu postupu příslušných orgánů. Jako příklad uvádím výňatek z diskuze *Kde se stala chyba*. Následuje po popisu experimentu, který provedli místní rybáři ve spolupráci s Jakubem Hruškou, přírodovědcem z Akademie věd, v reakci na kritizovaný pokus soudního znalce. Jeho cílem bylo ověřit, jak rychle se do celé šíře koryta řeky rozšíří přimíchaná anorganická látka. Interpretace výsledků pokusu rybářů může vytvářet závažné pochybnosti o správnosti závěrů, které učinil soudní znalec ohledně viníka havárie.

„S panem profesorem Hruškou jsme přistoupili k pokusu [...] Snažili jsme se potvrdit si naši domněnku, že se musela ta nebezpečná látka rozptýlit přes celou šíři toku daleko dříve, než uváděl soudní znalec Klicpera.[...] Zjistili jsme, že zhruba 70 –100 metrů pod prvním juřinským splavem stoupla vodivost na obou březích identicky. Čili už tam se chlorid sodný, [...] rozprostřel v plné šíři koryta. Ale tam v tu neděli 20. 9. 2020 nebyl zaznamenán žádný úhyn! Tak mi to vysvětlete, kam ty ryby mohly - **jedině tedy že by vyšplhaly na břeh, šly pěšky až do Lhotky a pak spáchaly harakiri!** To je jediná možnost.“

[Stanislav Pernický, 19. září 2021 v diskuzi *Kde se stala chyba*, čas 44:46 - 46:13]

O pár minut později v téže diskuzi glosuje Pernický v podobném duchu i nekoordinovaný postup jednotlivých orgánů plynoucí z nedostatků v legislativě a zejména rozporů mezi jednotlivými právními normami.

„A třetí zarážející chybou, kterou tady zmiňovali všichni [předřečníci, pozn.], je naprostý nesoulad mezi jednotlivými zákony, metodikami a pravidly. Zejména mezi vodním zákonem a zákonem

o integrovaném záchranném systému. [...] A já říkám: tam **kde není zákon, tam musí nastoupit lidský rozum**, logické uvažování. A to všem těm institucím chybělo v daný okamžik.“

[Stanislav Pernický, 19. září 2021 v diskuzi *Kde se stala chyba*, čas 40:57 - 51:12]

5.1.3 Shrnutí místního diskurzu

Místní diskurz je zásadní složkou kritického diskurzu ohledně otravy řeky Bečvy. Tvoří jej rybáři a místní, kteří navazují spolupráci s dalšími aktéry. Do veřejných rozprav zvou zástupce akademiků, novinářů, environmentálních aktivistů a politiků. Kladou důraz na zohlednění různých perspektiv a mobilizaci podobně smýšlejících občanů. Klíčová hodnota, se kterou místní diskurz pracuje, je demokracie. Sporné aspekty vyšetřování jsou vnímány jako její ohrožení.

Při argumentaci se místní diskurz opírá o formy **vědění**, které podle něj chybí aktérům oficiálního diskurzu. Je zdůrazňována role **expertního vědění** držícího krok s aktuálním vývojem ve vědě. Místní a rybáři se také odkazují na **místní znalost** pramenící z jejich vazby k místu. S řekou jsou v těsném kontaktu a hraje v jejich životech důležitou roli. Havárie se jich proto lidsky dotýká. Zároveň jsou díky svým podrobným znalostem Bečvy vnímavější vůči pochybením ve vyšetřování. V neposlední řadě také zmiňují **zdravý rozum** jako protiklad k technicistním a byrokratickým postupům veřejných orgánů.

5.2 Specifika oficiálního diskurzu

V oficiálním diskurzu dochází ke střetu dvou zcela odlišných pohledů na havárii. Mezi zastánce prvního z nich patří například členové tehdejší vlády, pověřený soudní znalec nebo pracovníci České inspekce životního prostředí. Podle nich bylo téma havárie zpolitizováno a využito v předvolebním boji. Odmítají, že by ve vyšetřování došlo k závažnějším pochybením. Vyšly při něm najevo sice nedostatky v právní úpravě koordinace postupu jednotlivých orgánů řešících ekologické havárie, ale není podle nich na místě, aby byly tyto nedostatky předmětem širší diskuze mimo odborné kruhy. To vyplývá z následující ukázky, ve které se Richard Brabec vyjadřuje k závěrům vyšetřovací komise.

„My totiž jsme nepotřebovali žádnou vyšetřovací komisi na to, abychom si [...] udělali audit všech těch kroků a připravili jsme legislativní změny, které do budoucna by měly jednoznačně zlepšit především koordinaci práce zasahujících složek. Neříkám, že se nemá vést debata. Má se vést, ale

dělat k tomu vyšetřovací komisi, vážení? Když na jedné straně tady funguje policie a orgány činné v trestním řízení, [...] a na druhé straně se bavíme o politice a odbornosti, která by ale se měla řešit na diskuzi na poslaneckých výborech nebo na plénu, protože to je odbornost, která se týká změny zákona.“

[Richard Brabec, 20. září 2021 na TK ministra životního prostředí ke zprávě o řece Bečvě]

K tématu se vyjadřují méně, obvykle spíše defenzivně a v reakci na výroky zastánců druhého pohledu. Těmi jsou například někteří politici ze stran, které byly v době havárie v Poslanecké sněmovně v opozici a prosadili založení vyšetřovací komise. Téma havárie a jejího vyšetřování častěji zvedají. Zapojují se i do místního diskurzu, například Petr Gazdík vystoupil jako řečník v diskuzi Výzvy budoucnosti na Envirofestu. Upozorňují na nedostatky ve vyšetřování a kritizují postoj politiků z hnutí ANO k tématu havárie.

5.2.1. Jak je vymezen problém

Zastánci nastíněného prvního pohledu sice považují otravu Bečvy za negativní, ale jsou víceméně spokojeni s jejím řešením. Jako problém rámuje spíše způsob, kterým je s tématem havárie zacházeno v médiích a politickém diskurzu. Dochází podle nich k politizaci tématu a jeho využívání k poškození hnutí ANO. Kritika vyšetřování je podle nich často účelová a pronášená záměrně před konáním voleb.

„Já to považuju za neuvěřitelně špinavou hru, kterou opozice použila už jednou před krajskými volbami a teď ji používá znova, protože to načasování není prostě náhodné. [...] Vyšetřovací komise ty závěry chce dát do 30. září. Čím je ten termín zajímavý? No tím, že za týden jsou volby. Takže o čem se tady bavíme?“

[Richard Brabec, 20. září 2021 na TK ministra životního prostředí ke zprávě o řece Bečvě]

Úvahy o Deze jako možném původci havárie vnímají jako další z mnoha způsobů, jak poškodit v očích veřejnosti Andreje Babiše.

„Takže pokud někdo před volbami opakovaně lhal, že Bečvu otrávil nějaká firma, která kdysi patřila mně, tak vy to považujete za normální dotaz na interpelaci? Když den předtím vysvětloval pan Hamáček, že to vyšetřuje policie? [...] Interpelace slouží k tomu, aby ta opozice mohla mluvit na kameru. A aby tam mohli kopat do Babiše.“

[Andrej Babiš 23. listopadu 2020 na TK po jednání vlády]

Zpochybňování postupu České inspekce navíc považují za nemorální. Kritiku ze strany médií, opozičních politiků i občanské veřejnosti považují za odsouzeníhodnou.

„Řada opozičních politiků měla už předem jasno, kdo je viníkem a jakou roli v tom určitě hrálo Ministerstvo životního prostředí nebo ČIŽP. Rozpoutala se doslova kampaň. I na sociálních sítích. Spekulace kdo co kryje [...] Mě nejvíc štve, že tyhle útoky mířily i na ČIŽP, že snad má nějaké zadání, jak mají věci dopadnout. **Je to směšné, je to hnusné, je to drzé, je to neuvěřitelné!** A já vyzývám všechny, kteří [...] sdíleli různá obvinění absolutně bez důkazů, aby se styděli, pokud to dokáží.“

[Richard Brabec, 20. září 2021 na brífinku ministra životního prostředí k havárii na Bečvě]

Zastánci druhého pohledu naopak souzní s místními. Definují dva základní problémy. Prvním z nich je nedokonalá právní úprava, kvůli které je postup jednotlivých složek řešících ekologické havárie těžké koordinovat. Druhým velmi zásadním problémem je podle nich ohrožení demokracie, které by představovaly politicky motivované zásahy do vyšetřování.

„My jsme neměli za úkol vyšetřit, kdo otrávil Bečvu. Naším úkolem bylo dát dohromady přesně tu výzvu budoucnosti, aby se něco takového v budoucnu neopakovalo, aby se nastavila legislativa a příslušné orgány tak, aby nic takového nebylo možné. A když budete číst všechny ty pochybení, které se tam staly, tak vám zapadne, jak to asi mohlo být. [...] Z toho pramení ta zásadní výzva budoucnosti. Nedopusťme, aby jsme se vrátili k nějakému totalitnímu nebo polototalitnímu režimu, aby ekonomická, politická a mediální moc nepřesáhla u jakéhokoliv jednotlivce určitou mez. Protože když jí přesáhne, tak bude takových Bečev mnohem víc.“

[Petr Gazdík, 19. září 2021 v diskuzi *Výzvy budoucnosti*, čas 16:08 - 17:07]

Takto oba problémy okomentoval Petr Gazdík, když popisoval závěry, ke kterým došla vyšetřovací komise. Poznámka o kumulaci ekonomické, politické a mediální moci může být vykládána jako narážka na aktivity Andreje Babiše.

5.2.2. Legitimizace postojů a jednání

Při obhajování průběhu vyšetřování zaznívá v oficiálním diskurzu důraz na to, že jednotlivé složky postupovaly podle platné legislativy. Na obranu před rozhořčenou veřejností aktéři vysvětlují, jaká část vyšetřování spadá do čí kompetence.

Zároveň zákonné vymezení kompetencí využívají jako argument k delegitimizaci jednání svých oponentů. Takto Richard Brabec komentuje činnost vyšetřovací komise. V kontrastu s amatérismem připisovaným členům komise nechává vyniknout hodnotu profesionality a profesní příslušnosti orgánů aktivních ve vyšetřování.

„Velmi mě mrzí, že amatéři – při vší úctě k poslancům – se snaží nahradit práci policie a kritizují soudní znalce, úřady i vyšetřovatele.“

[Richard Brabec, 21. září 2021 v pořadu Téma dne, čas 1:26 - 1:43]

V podobném duchu se odvolává na kvality soudního znalce. Zpochybňuje kvalifikaci Jakuba Hrušky, akademika, který spolu s rybáři provedl alternativní experiment s mísicími zónami, jehož závěry jsou v rozporu s oficiálním vysvětlením průběhu havárie.

„Omlouvám se za tu emoci, ale musím ji tam dát, protože jsem opravdu zhnusen. Tady přece fungují orgány činné v trestním řízení. [...] A mezitím, protože to někomu nevyhovuje, tak se rozjíždí alternativní pokusy se solí. Ten člověk, který je dělá, je sice profesor, ale není odborník v oboru hydrodynamiky jako soudní znalec. Pan profesor Hruška je člověk, který pracuje v Ústavu globální změny. A pan profesor Hruška je čistou náhodou aktivní politik TOP 09, který za ně kandidoval do Evropského parlamentu.“

[Richard Brabec, 20. září 2021 na TK ministra životního prostředí ke zprávě o řece Bečvě]

5.2.3 Shrnutí oficiálního diskurzu

V oficiálním diskurzu zaznívá obhajoba průběhu vyšetřování. Vyjádření jsou spíše defenzivní a objevují se až jako reakce na kritiku. Ta je rámována jako nelegitimní: **zpolitizovaná, neodborná a nemístná**. Téma havárie je podle nich médii, politickými oponenty a aktivisty zneužito k oslabení pozice hnutí ANO. Jako účelové je vnímáno načasování kritických výroků před volbami, nejprve krajskými v roce 2020 a poté sněmovními v roce 2021.

Neodbornost je vyčítána rybářům, místním, akademikům i opozičním politikům vyjadřujícím se ke kontroverzním postupům ve vyšetřování. Jako její důvod není vnímáno jen vzdělání či specializace na jinou oblast než např. hydrodynamiku. Vyvěrá totiž i z absence úzce vymezené profesní příslušnosti. Ta je přisuzována jen aktérům jako je soudní znalec nebo vyšetřovatel případu.

To souvisí i s vnímanou **nemístností**. Reflexe legislativních nedostatků nebo průběhu vyšetřování podle nich nemá být vedena širokou veřejností. Aktéři oficiálního diskurzu odsuzují občanskou iniciativu i celospolečenskou diskuzi o případném střetu zájmů v kauze Bečva. Aktivní roli mají zastávat orgány činné v trestním řízení. Aktivita veřejnosti je vnímána jako vměšování se do tohoto procesu. Výše představené výroky Richarda Brabce

zachycují emotivní přívlastky popisující kritický diskurz: „směšné, hnusné, drzé“. Oficiální diskurz je zde v ostrém kontrastu s místním diskurzem, jenž klade důraz na participativní a deliberativní složku demokracie.

6 Diskuze

Analýza podrobněji zmapovala pnutí mezi místním a oficiálním diskurzem ohledně otravy řeky Bečvy. Vyplynulo z ní, že nespokojenost místních a rybářů nepramení pouze z bezprostředních dopadů havárie, nýbrž že se do ní promítá i obava o kvalitu demokracie. Místní se domnívají, že za spornými výsledky vyšetřování může stát i snaha ututlat skutečného viníka havárie. V oficiálním diskurzu se střetávají dva názorové proudy. Jeden z nich dává za pravdu místním, druhý však kritiku odmítá. Popírá, že by během vyšetřování došlo k závažnějším pochybením. Odsuzuje také snahy opozičních politiků, médií nebo občanské veřejnosti zapojit se do řešení havárie.

Získané poznatky lze vztáhnout k teoretickým východiskům představeným v kapitole 2. Autoři deliberativní policy analysis upozorňují, že v řešení veřejněpolitických problémů s lokálním rozměrem bývají málo zohledněny názory a potřeby místních, kterých se tento problém ze své podstaty nejvíce dotýká. Občanská veřejnost přitom může utvářet akceschopná lokální uskupení. Aktérům odpovědným za veřejněpolitická rozhodnutí mají tato uskupení co nabídnout. Disponují žitou místní znalostí, přinášejí praktická netechnicistní řešení a mohou tak pomoci vytvářet opatření, která budou lépe reflektovat potřeby všech, na které budou dopadat. (Hajer a Wagenaar 2003)

Za takové uskupení je možné označit neformální síť, kterou utvořili místní, rybáři, environmentální aktivisté, akademici a investigativní novináři. Diskuze pořádané v rámci Envirofestu i další akce spolku Zdravá Bečva ukazují, že tito aktéři aktivně zapojují do občanského života a daří se jim vnášet do veřejné debaty svá témata. Analýza místního diskurzu může v souladu s deliberativní policy analysis generovat přínosné poznatky pro studium veřejných politik.

Ukázalo se také, že jedním ze zdrojů motivace místních a rybářů k péči o své okolí je jejich vazba k místu. Odkazují se na své bohaté vzpomínky na Bečvu a rozmanité formy života v ní. Díky svému blízkému vztahu k řece si bolestně uvědomují rozsah negativních dopadů havárie.

Limitem provedeného výzkumu může být menší rozsah datasetu. Pro bohatší obraz diskurzu ohledně otravy Bečvy by mohlo být využito více zdrojů i jejich jiné typy, což však neumožňuje rozsah bakalářské práce.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá otravou řeky Bečvy, ke které došlo v září 2020. Do vody uniklo velké množství toxických látek a otrávil život téměř 40 kilometrů dlouhém úseku řeky. Již v prvních týdnech po havárii bylo možné sledovat střet dvou různých pohledů na tuto událost. Zatímco veřejné orgány ubezpečovaly občany o tom, že je situace pod kontrolou a probíhá standardní vyšetřování, ze strany místních, rybářů a environmentálních aktivistů zaznívala ostrá kritika postupu policie a České inspekce životního prostředí.

Práce se zaměřuje na tento konflikt. Jejím hlavním cílem je porozumět diskurzu otravy řeky Bečvy. Dílčími cíli je porozumět místnímu diskurzu ohledně havárie a srovnat jej s oficiálním diskurzem. Práce zkoumá úlohu místního diskurzu ve studiu veřejných politik a aplikuje perspektivu deliberativní policy analysis. Další zkoumanou oblastí je vazba k místu a její projevy v místním diskurzu.

Podstatná část analýzy je věnována místnímu diskurzu. Podle místních nebyla havárie vyšetřena spravedlivě. Jako problém nevnímají pouze samotné důsledky havárie, ale také průběh jejího vyšetřování. Závěry policie, ČIŽP a dalších orgánů jim připadají velmi nepravděpodobné a mají pochybnosti o tom, zda bylo vyšetřování vedeno poctivě. Sporné aspekty vyšetřování v nich vzbuzují nedůvěru ve správné fungování demokratických institucí. S demokracií pracují jako se zásadní hodnotou, která je podle nich ohrožena. Vnímají důležitost aktivního občanství. Obohacují diskuzi ohledně havárie o nové úhly pohledu. Přinášejí podrobné specifické poznatky vyplývající z podrobné žité znalosti Bečvy a jejího bezprostředního okolí. Spolupracují s akademiky a vnášejí tak do debaty expertní vědění. Pořádají panelové diskuze, ve kterých nechávají promlouvat rozmanité spektrum aktérů od místních a rybářů přes environmentální aktivisty, investigativní novináře a akademiky až po aktivní politiky. Dávají prostor k vyjádření i divákům těchto debat. Pořádají vzdělávací a osvětové akce s environmentální tematikou.

V oficiálním diskurzu je jako hlavní problém označována politizace tématu havárie. Podle vrcholných politiků i představitelů orgánů pověřených vyšetřováním ekologických havárií proběhlo vyšetřování obvyklým způsobem bez větších pochybení. Aktivita místních a aktivistů je v oficiálním diskurzu hodnocena spíše negativně.

Summary

The bachelor's thesis deals with the Bečva river poisoning which occurred in September 2020. A large amount of toxic pollutants leaked into the water and poisoned the life of almost 40 kilometers of the river. Already in the first weeks after the accident it was possible to observe a clash of two different perspectives on this event. While the public authorities assured citizens that the situation was under control and a standard investigation was underway, there was harsh criticism of the actions of the police and the Czech Environmental Inspectorate from locals, fishermen and environmental activists.

The thesis focuses on this conflict. Its main aim is to understand the discourse of the Bečva River poisoning. The sub-objectives are to understand the local discourse on the accident and to compare it with the official discourse. The thesis explores the role of local discourse in policy studies and applies a deliberative policy analysis perspective. Another topic explored is place attachment and its manifestations in local discourse.

A substantial part of the analysis is focused on the local discourse. According to locals, the poisoning was not investigated correctly. They see not only the consequences of the accident itself as a problem, but also the course of its investigation. They find the official conclusions of the police, the Czech Environmental Inspectorate and other authorities very implausible and question whether the investigation was conducted correctly. The controversial aspects of the investigation give rise to a lack of confidence in the proper functioning of democratic institutions. They treat democracy as a fundamental value that they believe is under threat. They see the importance of active citizenship. They add new perspectives to the debate on the environmental incident. They bring detailed specific insights from a lived knowledge of Bečva and its immediate surroundings. They collaborate with academics to bring expert knowledge to the debate. They organise panel discussions in which they allow a diverse range of actors to speak, from locals and fishermen to environmental activists, investigative journalists and academics to active politicians. They also give the audience of these debates a voice. They organise educational and awareness-raising events on environmental issues.

In the official discourse, the politicization of the topic of the crash is framed as the main problem. According to top politicians and representatives of the bodies in charge of

investigating environmental accidents, the investigation was carried out in the usual way without major mistakes. The activities of local people and activists are viewed rather negatively in the official discourse.

Použitá literatura

- AGNEW, John A., 2014. : *The Geographical Mediation of State and Society* [online]. London: Routledge. ISBN 978-1-315-75658-5. Dostupné z: doi:10.4324/9781315756585
- ALTMAN, Irwin a Setha M. LOW, ed., 1992. *Place attachment*. New York: Plenum Press. Human behavior and environment, v. 12. ISBN 978-0-306-44071-7.
- ANGUELOVSKI, Isabelle, 2013. From Environmental Trauma to Safe Haven: Place Attachment and Place Remaking in Three Marginalized Neighborhoods of Barcelona, Boston, and Havana. *City & Community* [online]. **12**(3), 211–237. ISSN 1535-6841, 1540-6040. Dostupné z: doi:10.1111/cico.12026
- BAROCH, Pavel, 2022. Otrávená Bečva dva roky po katastrofě: úřady selhaly, viník stále neznámý. *Obnovitelně* [online] [vid. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.obnovitelne.cz/clanek/2145/otravena-becva-dva-roky-po-katastrofe-urady-selhaly-vinik-stale-neznamy>
- BECK, Ulrich, 2004. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Vyd. 1. Přel. Otakar VOCHOČ. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-32-8.
- BRABEC, Richard, 2020. Brífink ministra životního prostředí a ředitele České inspekce životního prostředí v Olomouci k havárii na Bečvě [online].
- CASTELLS, Manuel, 2010. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed., with a new pref. Chichester, West Sussex ; Malden, MA: Wiley-Blackwell. The information age : economy, society, and culture, v. 1. ISBN 978-1-4051-9686-4.
- CRESSWELL, Tim, 2011. Place: A Short Introduction | Wiley. *Wiley.com* [online] [vid. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://www.wiley.com/en-br/Place%3A+A+Short+Introduction-p-9781444326888>
- ČR, 2001. *zákon č. 254/2001 Sb. o vodách a změně některých zákonů „vodní zákon“*. 2001.
- ČR 2006. *zákon č. 159/2005 Sb. o střetu zájmů*. 2006.
- ČR, MŽP, 2020. Nejčastější otázky a odpovědi k případu otrávené Bečvy, včetně reakcí na dezinformace šířené některými politiky a médii. <http://> [online] [vid. 2023-04-02]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20201215_FAQ-Havarie_na_Becve
- ČTK, IDNES.CZ, 2020. Rybáři vylovili z Bečvy 40 tun uhynulých ryb, odklizení skončilo. *iDNES.cz* [online] [vid. 2023-01-03]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zlin/zpravy/becva-reka-otrava-kyanid-vinik-ryby.A200929_172744_zlin-zpravy_zuf
- DURNOVÁ, Anna, 2011. Diskurzivní přístupy v policy analysis. In: Martin NEKOLA, Anna GEISLER a Magdalena MOURALOVÁ, ed. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, s. 305. ISBN 978-80-246-1865-4.

ERCAN, Selen A., Anna DURNOVÁ, Anne LOEBER a Hendrik WAGENAAR, 2020. Symposium: revisiting the three pillars of Deliberative Policy Analysis. *Policy Studies* [online]. **41**(4), 307–330. ISSN 0144-2872. Dostupné z: doi:10.1080/01442872.2020.1774147

FIALA, Petr a Klaus SCHUBERT, 2000. *Moderní analýza politiky: uvedení do teorií a metod policy analysis*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal. ISBN 978-80-85947-50-2.

HAJER, Maarten A. a Hendrik WAGENAAR, ed., 2003. *Deliberative Policy Analysis. Understanding Governance in the Network Society*. Theories of Institutional Design.

HECLO, Hugh, 1978. Issue networks and the executive establishment. In: Samuel H. BEER a Anthony Stephen KING, ed. *The New American political system*. Washington: American Enterprise Institute for Public Policy Research, AEI studies ; 213. ISBN 978-0-8447-3315-9.

HOLOUBEK, Ivan a Jan HUSÁK, 2021. Jan Husák a Ivan Holoubek: Opravdu přitekly jedy do Bečvy z Rožnova? *Ekolist.cz* [online] [vid. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/jan-husak-a-ivan-holoubek-opravdu-pritekly-jedy-do-becvy-z-roznova>

CHMELÁŘ, Petr, 2020. *Tisková zpráva: Úhyn způsobil kyanid, lze ho pouze naředit zvýšením odtoků z přehrad* [online]. B.m.: Povodí Moravy [vid. 2023-01-15]. Dostupné z: <http://www.pmo.cz/cz/media/tiskove-zpravy/uhyn-zpusobil-kyanid-lze-ho-pouze-naredit-zvysenim-odtoku-z-prehrad/>

KAŇA, Jiří, 2021. *Tisková zpráva: Ekologické organizace žádají odstoupení ředitele ČIŽP. Při vyšetřování otravy Bečvy úřad totálně selhal* [online]. B.m.: Arnika, z. s. [vid. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://arnika.org/o-nas/tiskove-zpravy/ekologicke-organizace-zadaji-odstoupeni-reditele-cizp-pri-vysetrovani-otravy-becvy-urad-totalne-selhal>

KŘEČEK, Stanislav, 2021. Zpráva o šetření z vlastní iniciativy ve věci úniku závadných látek do řeky Bečvy, ke kterému došlo dne 20. 9. 2020. *Evidence stanovisek ombudsmana* [online] [vid. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9238>

LEWICKA, Maria, 2011. Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology* [online]. **31**(3), 207–230. ISSN 02724944. Dostupné z: doi:10.1016/j.jenvp.2010.10.001

MACH, Martin Ondřej, 2021. Záhada vzorků z Bečvy II: Hranický úřad prozradil, komu předal vzorky od rybářů. ČIŽP to odmítá. *Ekolist.cz* [online] [vid. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/zahada-vzorku-z-becvy-ii-hranicky-urad-prozradil-komu-predal-vzorky-od-rybaru.cizp-to-odmita>

MANZO, Lynne a Patrick DEVINE-WRIGHT, ed., 2014. *Place attachment: advances in theory, methods, and applications*. London ; New York: Routledge. ISBN 978-0-415-53811-4.

MARKUSZEWSKA, Iwona a Oana-Ramona ILOVAN, 2022. Conclusions: Reshaping Place Attachment Research. In: Oana-Ramona ILOVAN a Iwona MARKUSZEWSKA, ed. *Preserving and Constructing Place Attachment in Europe* [online]. Cham: Springer International Publishing, GeoJournal Library, s. 345–366 [vid. 2023-05-01]. ISBN 978-3-031-09774-4. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-031-09775-1_20

MASSEY, Andrew, 2005. Multilevel Governance: Administering Global Governance in a Differentiated Political Context. In: Geraldine FRASER-MOLEKETI, ed. *The world we could win: administering global governance*. Amsterdam ; Washington, D.C: IOS Press, International Institute of Administrative Sciences monographs, v. 27. ISBN 978-1-58603-547-1.

MAŠKOVÁ, Martina, 2021. „Amatéři se snaží nahradit práci policie.“ Rok po havárii na Bečvě kritizuje ministr Brabec sněmovní komisi. *Plus* [online] [vid. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/amateri-se-snazi-nahradit-praci-policie-rok-po-havarii-na-becve-kritizuje-8580529>

POTŮČEK, Martin, 2016. *Veřejná politika*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck.

RAMBOUSKOVÁ, Michaela, 2023. Vládní poslanci chtějí zpřísnit lex Babiš, hnutí ANO projednání oddálilo - Seznam Zprávy [online]. [vid. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-politika-poslanci-projednavaji-zpriseni-lex-babis-hnuti-ano-obstruuje-225309>

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2012. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách e-kniha | Nakladatelství Portál* [online] [vid. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://obchod.portal.cz/e-knihy/kvalitativni-vyzkum-v-pedagogickych-vedach-e-kniha/>

VAN DIJK, Jan, 2006. *The Network Society: Social Aspects of New Media*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. ISBN 978-1-4129-0867-2.

VASKE, Jerry J. a Katherine C. KOBRIN, 2001. Place Attachment and Environmentally Responsible Behavior. *The Journal of Environmental Education* [online]. **32**(4), 16–21. ISSN 0095-8964, 1940-1892. Dostupné z: doi:10.1080/00958960109598658

VESELÝ, Arnošt, Martin NEKOLA a Zuzana DRHOVÁ, 2007. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-75-5.

VLÁDA ČR, 2021. *Tisková konference ministra životního prostředí ke zprávě o řece Bečvě, 20. září 2021 | Vláda ČR* [online] [vid. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konference-ministra-zivotniho-prostredi-ke-zprave-o-rece-becve--20--zari-2021-190765/>

YANOW, Dvora, 2000. *Conducting interpretive policy analysis*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications. Qualitative research methods, v. 47. ISBN 978-0-7619-0826-5.

ZDRAVÁ BEČVA, 2021a. *Envirofest Bečva - Kde se stala chyba?* [online]. [vid. 2023-04-16]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=3_pl4S1SeHk

ZDRAVÁ BEČVA, 2021b. *Envirofest Bečva - Kdo je aktivista?* [online]. [vid. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=A0IkfLy1VR4>

ZDRAVÁ BEČVA, 2021c. *Envirofest Bečva - Výzvy budoucnosti* [online]. [vid. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=kYjuclyf3kQ>

ZDRAVÁ BEČVA, 2022. *Diskuze Bečva dva roky poté - Envirofest Bečva času 2022* [online]. [vid. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=2TKgQo6hzvU>

ZDRAVÁ BEČVA Z. S., 2022a. *Organizátoři a partneři* [online] [vid. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://envirofest.cz/organizatori-a-partneri>

ZDRAVÁ BEČVA Z. S., 2022b. *Program* [online] [vid. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://envirofest.cz/program>

Seznam použitých zkratk

- ČIŽP Česká inspekce životního prostředí
- ČR Česká republika
- DPA deliberativní policy analysis
- TK tisková konference

Teze bakalářské práce

Projekt bakalářské závěrečné práce

Jméno studujícího: Eliška Hlušítková

Předpokládaný název práce v češtině: Havárie na Bečvě z pohledu rybářů a místních

Předpokládaný název v anglickém jazyce: Locals' Perceptions of the Bečva River Poisoning

Akademický rok vypsání: 2021/2022

Jazyk práce: český

Pracoviště: Katedra veřejné a sociální politiky

Vedoucí práce: Mgr. Eva Hejzlarová, Ph.D.

Obor/program práce: Politologie a veřejná politika

Klíčová slova: životní prostředí, havárie na Bečvě, ekologická havárie

A. Vymezení výzkumného problému

Formulujte problém a proveďte jeho vstupní diskusi ve vztahu k současnému stavu jeho poznání, předpokládaný odborný přínos práce:

- co se o daném jevu ví, co už je vyzkoumáno - návaznost na jiné práce - a co se naopak neví, jaké vědění chybí a chcete jej doplnit;
- v návaznosti na předchozí stručně formulujte, jak by se dala teoreticky ukotvit Vaše práce (z jaké teoretické perspektivy je možné přistupovat k výzkumnému problému a proč);
- proč je zajímavé a důležité se zvolenému problému věnovat.

Z této části projektu by také měla být zřejmá relevance tématu k programu politologie a veřejná politika.

Práce se bude zabývat havárií na Bečvě z pohledu místních a rybářů, kteří jako první zaznamenali projevy havárie, respektive kteří jsou havárií bezprostředně dotčeni. Havárií na Bečvě se rozumí únik toxických látek do řeky Bečvy, k němuž došlo 20. 9. 2020, a který způsobil úhyn desítek tun ryb i další ekologické škody na území mezi Choryní a Přerovem. (Nastoupilová 2020)

Ohledně původce havárie dosud panuje řada nejasností. Státní zástupce sice v této věci podal obžalobu, ale vzápětí mu byl případ vrácen kvůli údajným nedostatkům ve vyšetřování. (Ligas 2022) Jak uvádí i Křeček (2021), již od počátku celé kauzy se objevuje mnoho nejednoznačných a rozporuplných informací od aktérů zapojených do vyšetřování a zástupců odborné veřejnosti.

Téma havárie na Bečvě považuji za důležité vzhledem k nebývale velkému rozsahu havárie i kontroverzím, které provázejí celé vyšetřování. Vzhledem ke stále probíhajícímu vyšetřování toto téma považuji za velmi aktuální. (Sob 2020 a Ligas 2022)

Vzhledem k tomu, že k havárii došlo teprve nedávno, není dosud zpracováno mnoho odborných prací na toto téma. Právě v objasnění pohledu rybářů a místních na havárii na Bečvě, který nebyl doposud nebyl v odborných pracech zpracován, tkví největší přínos této práce.

Teoretické ukotvení havárie na bečvě je vztaženo ke konceptu rizikové společnosti U. Becka a C. Perrowa.

B. Výzkumné otázky a cíle práce

Nezapomeňte, prosím, že otázky a cíle musí být logicky propojené.

B1. Výzkumné otázky: Jak vnímají rybáři a místní havárii na Bečvě a její vyšetřování?

Dílčí podotázky budou upřesněny v průběhu výzkumu v závislosti na tom, jaké informace zazní v rozhovorech a - vzhledem k stále probíhajícímu vyšetřování - i v závislosti na tom, jaké nové informace se o kauze objeví.

B2. Cíle práce: Cílem práce je porozumět pohledu rybářů a místních na havárii na Bečvě a její vyšetřování.

C. Předběžný výzkumný design

S ohledem na zodpovězení výzkumných otázek či cílů práce vysvětlíte, jaký použijete metodologický přístup, typ výzkumného designu, na jakých datech bude práce založena (druh, vzorek, terén), jaké metody jejich sběru a analýzy v práci použijete.

Zároveň nastiňte diskuzi validity svého výzkumného designu (opravdu zkoumáte, co chcete zjistit?). U teoretické práce popište analytický, popř. syntetický postup.

Také se zamyslete nad etickými souvislostmi zvažovaného projektu. Je realizace projektu spojena s etickými riziky? Pokud ano, jak na ně budete v projektu reagovat. Jak bude zajištěna ochrana osobních údajů účastníků výzkumu?

C1. Metodologický přístup

V práci bude uplatněn kvalitativní, interpretativní přístup.

C2. Typ výzkumného designu

Práce bude koncipována jako případová studie. Havárie na Bečvě je zde zvolena záměrně jako extrémní případ kvůli svému neobvykle velkému rozsahu. (Švaříček a Šedřová 2007)

C3. Data (např. druh, vzorek, terén)

Ve výzkumu budou získána data z přibližně 12 polostrukturovaných rozhovorů s místními a rybáři, kteří jako první zaznamenali havárii na Bečvě. Jedná se zejména o obyvatele obcí ležících na řece Bečvě v oblasti mezi Choryní a Přerovem, tedy na rozhraní Olomouckého a Zlínského kraje.

C4. Metody sběru dat

Bude použita metoda nepravděpodobnostního řetězového výběru (tzv. metoda sněhové koule), kdy po oslovení jednoho účastníka výzkumu získám kontakty na další osoby splňující stanovená kritéria.

C5. Metody analýzy dat

Získaná data budou analyzována pomocí techniky kódování.

C6. Diskuze validity

Počet 12 rozhovorů vychází ze Silvermana (2000), který 12 rozhovorů považuje za obvyklé množství vedoucí k “teoretickému nasycení”, tedy k takovému stavu, kdy další dodateční účastníci neposkytují nové informace využitelné pro daný výzkum.

C7. Etické souvislosti zvažovaného projektu

Před samotným provedením rozhovoru bude účastníkům výzkumu s dostatečným předstihem zaslán formulář k vyjádření informovaného souhlasu. V tomto formuláři budou uvedeny informace o výzkumu, o právech účastníků výzkumu a o způsobu nakládání z osobními údaji účastníků. Spolu s ním účastníci obdrží i formulář k vyjádření souhlasu se zpracováním osobních údajů.

Bude kladen velký důraz na anonymizaci získaných dat za účelem zajištění soukromí a bezpečí účastníků výzkumu. Práce bude účastníkům zpřístupněna a budou mít možnost i zpětně požádat o odstranění či pozměnění některých pasáží práce.

D. Seznam odborné literatury a zdrojů empirických dat (alespoň 10 textů)

Odborná literatura

1. Beck, U. (2004) Riziková společnost - na cestě k jiné moderně. Praha: Sociologické nakladatelství.
2. Perrow, C. (1984) Normal Accidents. Normal Catastrophes. Living with High-Risk Technologies. New York: Basic Books.
3. Silverman, D. (2000) Doing Qualitative Research. A practical handbook. Thousand Oaks, CA: Sage.
4. Drulák, P. a kol. (2008) Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Praha: Portál.
5. Sob. (2020) Do Bečvy unikla neznámá látka, uhynulo velké množství ryb.
5. Švaříček, R., Šedřová, K. (2007) Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry. Praha: Portál.
6. zákon č. 254/2001 Sb. o vodách (a jeho plánovaná novelizace)
7. zákon č. 123/1998 Sb. o právu na informace o životním prostředí
8. zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů
9. Damohorský, M. (2021) Vyjádření České společnosti pro právo životního prostředí k aplikaci zákona č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě, na případ znečištění řeky Bečvy kyanidy. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, z.

s., dostupné také z: <https://www.cspzp.com/dokumenty/ruzne/Ekologicka-ujma-Becva.pdf?fbclid=IwAR0EDvTiuGZpxGaTDfbmrBh0twV-iE33MKhKO0SQgh4-9JP4QWeN4otEApk>

10. Křeček, S. (2021) Zpráva o šetření z vlastní iniciativy ve věci úniku závadných látek do řeky Bečvy, ke kterému došlo dne 20. 9. 2020. Brno: Evidence stanovisek ombudsmana. Dostupné také z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9238>

11. Nastoupilová, R. (2020) Masivní úhyn ryb v řece Bečvě způsobil kyanid, inspektoři ČIŽP a policie šetří možného původce. Praha: ČIŽP.

Dále budu ve své práci vycházet z expertních analýz a další výstupy neziskových organizací i dalších aktérů. Do této kategorie řadím například texty neziskové organizace Arnika, která se havárií rozsáhle zabývala.

Zdroje empirických dat

Vlastní výzkum - rozhovory (viz část C. Předběžný výzkumný design)